

SVERIGE OCH FINLANDS FRIHET¹

Av generallöjtnant ARCHIBALD DOUGLAS

DET FÖGA ärorika och från svensk sida sällsport illa skötta krig, som klöv det svenska riket mitt itu och av den finska rikshalvan skapade ett ryskt lydrike, kvarlämnade en så bitter känsla i svenska sinnen, att man helst inte ville tänka på saken. Tegnér's kända maning att »inom Sveriges gräns erövra Finland åter» accepterades och hjälpte svenskarna att finna sig tillrätta med Karl Johans rysslandsvänliga politik. Den hjälpte dem kanske också att komma över minnena av Anjala, Sveaborg och Borgå och få dem att glömma, att en stor och betydelsefull del av den svensktalande överklassen i Finland faktiskt hade svikit den svenska saken. Men reellt sett levde man i Karl Johans Sverige ett tryggt liv, tryggare än på över hundra år på grund av klokheden och moderationen hos den ryska Finlandspolitiken. Alexander I hade avstått från att inkorporera Finland och i stället givit landet en vidsträckt självstyrelse.

Så kunde svenskarna glömma sin bitterhet. Banden med Finland upprätthölls huvudsakligen på det rent personliga planet. Men de slappnade efter hand, och intresset för

Finland med dem. Det fanns likväl även under denna tid folk i Sverige som hemligt närde en förhoppning om ändrade förhållanden för Finland men inte genom något svenskt kraftingripande utan i hopp om, att de då och då uppblossande revolterna och upprorsrörelserna i Ryssland skulle komma jätteriket att falla sönder.

När Runebergs diktning i slutet av 1830-talet blev känd i Sverige vaknade ett nytt intresse för den förlorade rikshalvan. Om Fänrik Ståls hjältegestalter skymde undan blicken för den trista verkligheten i det sista olyckliga kriget, så lärde å andra sidan svenskarna genom den store skalden att känna och förstå både det finska landet och det folk som bodde där. Ty Runeberg besvarade själv i sin diktning den underbart formade frågan

»Hur kunde, arma fosterland,
Du dock så älskat vara,
En kärlek få, så skön, så stark,
Av dem Du närt med bröd av bark?»

Så banades vägen och förbereddes sinnena i Sverige för Oscar I:s

¹ Föredrag hållet vid Svensk-finska Samfundets högtidssammankomst 6/12 1958.

aktiva utrikespolitik i samband med England-Frankrikes angrepp på Ryssland i mitten av 1850-talet. Denna politik — ursprungligen provocerad av västmakterna — gick som bekant försiktigt ut på återförening med Finland. Den stöddes främst av de radikala kretsarna i Sverige, men den arbetade utan verkligt samband med Finlands innebyggare. En vag önskan att tränga tillbaka Ryssland ersatte en klar målsättning, och vållade osäkerhet. De förda förhandlingarna medförde stora risker, som man sökte motverka genom dels den s. k. novembertraktaten — västmakternas garanti mot rysk aggression — dels den s. k. Ålandskonventionen. Genom denna förbjöds Ryssland att befästa Åland.

Dessa båda internationella fördrag medförde i realiteten ingen säkerhet för Sverige. Men det damm de rört upp och den direkta udd de riktade mot Ryssland kom att få allvarliga följder. I själva verket gled förhållandet Sverige-Finland-Ryssland genom dem in på nya banor, som småningom skulle leda fram till sekelslutets latent spänningssläge.

Trots de ryska makthavarnas reaktion mot femtiotalets konventioner fick storfurstendömet Finland emellertid behålla sin självstyrelse, och detta bidrog mer än allt annat att invagga det svenska folket i säkerhet och vänja det av med att tänka utrikespolitiskt. Blickar och tankar riktades mera söderut än

österut. Den relativa finska friheten utgjorde det trygga värn, bakom vilket Sverige kunde vanvårda sitt försvar. Man såg landets läge som något statiskt och hade svårt att förstå, att lägen kunde uppkomma, då vi kunde behöva en verklig försvarsmakt.

De många och djupt liggande orsakerna till att Ryssland i slutet av förra seklet började ändra sin politik gentemot Finland kan här lämnas å sido. Det är nog att framhålla, att det var denna ändrade politik som radikalt förändrade Sveriges trygghetsläge till en motsats och väckte det svenska folket till insikt om behovet av ett stärkt försvar. Finland och allt finskt blev på ett nytt sätt aktuellt i Sverige. Det politiska skeendets påverkan hade likväl föregåtts av en annan som gjort sinnena mottagliga. Det döende adertonhundratalet var ännu i mycket en romantikens tid då särskilt ungdomen lät sig hänföras av skalders och siars ord. Det då levande Sverige hade lärt sig svensk historia genom Fältskärns berättelser och det lyssnade vid sekelskiftet med iver på Heidenstams ord, när de riktades mot Bobrikovs våldspolitik i Finland. Det som skedde där följdes därför med andlöst intresse och stigande oro. De gamla slappnade och halvt slitna banden stärktes på nytt. En solidaritetskänsla växte fram ur insikten om en annalkande fara.

Hela denna utveckling, som sammanföll med en allmänt ökad spän-

ning mellan stormakterna, kan jag själv så väl erinra mig från mina sista skolår och min första militärtid. De som inte upplevt den tiden må tala om överdriven skrämselagitation, om obefogad spionfruktan, militarism och annat. Vad som skedde var farligt nog. Finland förryskades snabbt och omvandlades till en militär bas. Den ryska gränsen flyttades från Systerbäck till Torne älv. Försvarsutvecklingen i Sverige betecknad av årtalen 1892, 1901 och 1914 utgjorde därför en naturlig och högst välmotiverad reaktion.

Sveriges militärpolitiska läge vid första världskrigets utbrott bestämdes i huvudsak av två faktorer: Finland utgjorde inte längre någon buffert mellan oss och Ryssland och det svenska försvaret befann sig i utveckling med nyss fattade men ej ännu genomförda beslut. Helt naturligt valde Sverige neutralitetens linje, och händelseutvecklingen i kriget gav till en början knappast anledning till oro. Det i kriget mot Tyskland, Österrike-Ungern och Turkiet starkt engagerade Ryssland undvek noga varje aggression mot Sverige.

Under sådana förhållanden kan det synas egendomligt, att en rörelse sådan som den svenska aktivismen kunde växa upp. Förklaringen måste sökas dels i den närmast förflutna tidens allmänna känsloläge, dels genom en redovisning av rörelsens grunder och målsättning. I båda fallen kommer

Finland i förgrunden utan att likväl från början spela någon dominerande roll.

Den svenska aktivismen, vars främsta idéskrift var den av bl. a. två unga socialdemokrater författade och 1915 utgivna boken »Sveriges utrikespolitik i världskrigets belysning», utgick från att Sveriges läge genom förryskningen av Finland blivit så försämrade, att det svenska folket för sin framtids skull var tvunget att sluta upp på Tysklands sida i den stora kampen. Målet var att så försvaga Ryssland, att vårt land inom rimlig framtid inte längre skulle hotas därifrån. Ifråga om Finland avhöll sig författarna med avsikt från en bestämdare målsättning. Att denna måste innefatta Finlands frigörande framgick dock av det klara uttalandet om att Sverige hade ansvar för svensk och västerländsk kultur i Finland.

Om sålunda *läget i Finland* av dessa författare framhölls som *grundorsak* till denna aktion, fanns vid samma tid andra, som direkt trädde fram med det klart uttalade programmet att Sverige icke borde låta världskriget gå förbi utan att söka åstadkomma Finlands fulla frigörelse. Denna målsättning fick just 1915 en större aktualitet genom att den uppblossande finska aktivismen vid denna tid blev känd i Sverige. Samtidigt som strömmen av unga finska intellektuella och andra patrioter på hemliga vägar via Sverige gick till Lochstätter Lager i Tysk-

land, uppsöktes svenska politiker och kulturpersonligheter av ett stort antal finska män, som väddjade till det gamla moderlandet om hjälp i nöden.

Den svenska aktivismen hade sin blomningstid på sommaren 1915 och våren 1916 samtidigt som centralmakternas härar gick segrande och som det syntes krigsavgörande fram mot Ryssland. Men den förmodade aldrig påverka regering och riksdag och domnade efter hand bort när kriget tog en annan vändning.

Vad de svenska aktivisterna kanske mest hade fruktat — en tysk-rysk separاتفred på Skandinaviens bekostnad — blev aldrig någon verklig fara. I stället kom — för många överraskande — 1917 års ryska revolution som snart visade sig medföra en radikal förändring av Nordens situation. Sedan bolsjevikerna övertagit makten i Ryssland, syntes Finlands frigörelse kunna nås utan kamp. Själv Lenin trädde in som borgensman för dess nationella frihet. På hösten 1917 kunde man därför i både Sverige och Finland andas ut i ljusa förhoppningar.

När Finland den 6 december 1917 förklarade sig självständigt, var Sverige ett av de första länder, som erkände det nya riket. Regeringens åtgärd hälsades med allmän tillfredsställelse. Man var i vårt land inte så väl orienterad om det inre läget i Finland och anade inte, att Lenins löfte i själva verket var ett löfte med starka förbehåll.

Det röda upprorets utbrott i Finland kom nog för de flesta svenskar överraskande. Dess verkliga och för Sverige ödesdigra innebörd genomskådades i varje fall icke av flertalet. När man — så långt efteråt och sedan den heta indignationen svunnit hän — vill bedöma den svenska regeringens passivitet inför vad som hände i Finland på våren 1918, måste man komma ihåg, att det inrepolitiska läget i Sverige vid denna tid var synnerligen spänt. Englands blockad hade framkallat nära nog hungersnöd, och den ryska revolutionen hade vunnit starka gensvar inom radikala kretsar. Yrkanden om en radikal författningsreform framfördes under hot om utomparlamentariska medel. Det var därför inte lätt för ministären Edén att ta den finska regeringens parti i en strid, som på vänsterhåll i Sverige högt och eftertryckligt utmålades som ett inbördeskrig, där reaktionen slogs för att undertrycka folkets strävanden för en bättre tillvaro. Men trots allt detta måste det — kanske främst ur egen svensk synpunkt — betraktas som ett svårt fel att Sverige inte rörde ett finger för att i handling ge eftertryck åt vad det nyss i ord hade tillkännagivit — sitt bejakande av Finlands fulla självständighet.

Ty det fattades ingalunda påstötningar i den riktningen. En stark opinion gjorde sig genast hörd i Sverige för aktiv hjälp åt Finland. Och redan en av de första dagarna i februari började Finlands minis-

ter i Stockholm en rad officiella framställningar till Sveriges regering om hjälp i form av officerare, vapen, ammunition och förnödigheter, snabbt följda av direkta böner om en svensk intervention.

Alla dessa maningar förklingade dock ohörda, och Sveriges regering vidblev under hela frihetskriget sin ståndpunkt — ingen inblandning i Finlandskrisen. Ett enda undantag gjordes. Sjötransporterna från Tyskland till Vasa med jägarna, vapen och ammunition skyddades av svenska örlogsfartyg. Men detta skedde i djupaste hemlighet.

Den skada som vållades den svenska saken i Finland var omätlig. Så som förhållandena rent militärt låg till i frihetskrigets början, anser jag att ett svenskt ingripande — även med ganska begränsade stridskrafter — hade bragt fientligheterna till ett snabbt slut. Någon konflikt med Ryssland hade icke uppstått. Betecknande är härvidlag att man bland ryska militära arkivhandlingar bl. a. fann en order, utfärdad av den högstkommenderande ryske generalen i Finland, som anbefallde ett omedelbart tillbakadragande av alla ryska trupper ur Finland, därest svenska trupper skulle övergå Tornegränsen. Med all sannolikhet hade den tyska trupphjälpen i krigets senare skede aldrig satts in, såvida Sverige bringat det vita Finland hjälp. Många svårigheter hade därmed varit eliminerade.

Den bitterhet, som de svikna för-

hoppningarna på svensk hjälp väckte i Finland, ökades genom att den svenska regeringen startade sin s. k. humanitära expedition till Åland. Dess syftemål missförstods i Finland, där folk i allmänhet trodde, att meningen var att annektera ögruppen.

I någon, om också alltför ringa mån, kompensrades alla dessa för Sverige olyckliga omständigheter genom den frivilliga svenska insatsen i kriget. Denna kännetecknas som bekant i huvudsak av tvenne moment, dels anmälde sig ett avsevärt antal militära fackmän till frivillig tjänst i den vita armén, dels bildades av svenska frivilliga en mindre truppenhet, som under det alltför högt tilltagna namnet »Svenska brigaden» deltog i striderna i västra Finland. Den svenska regeringen såg till en början rent negativt på denna rörelse. De först anmälda statofficerarna hade svårt att få avsked och vägrades löfte om återanställning efter krigets slut. Överhuvudtaget beviljades avsked åt endast ett ringa antal av alla dem som anmälde sig. Så blev denna frivilliga insats beskuren just på en mycket betydelsefull punkt.

Jag har genomgående använt ordet *Frihetskrig* vid omnämnandet av kampen i Finland våren 1918. Jag har varit angelägen om den saken. Det kan visserligen tyvärr aldrig resoneras bort, att denna kamp i huvudsak var ett inbördeskrig. Men detta ändrar intet i det

faktum, att Finland först genom denna blodiga inbördes strid vann sin nationella frihet. Vi svenskar som gick ut i den striden gjorde det förvisso inte för att hjälpa till att kuva fattiga vilseförda arbetare. Vi gick för att hjälpa Finland att bli fritt från ryskt herravälde och för att därigenom bereda vårt eget land större trygghet. När man från radikalt håll här i Sverige älskar att tala om Finlands inbördeskrig gör man sig skyldig till en taktlös-
het mot oss svenska frivilliga. Men vad värre är, man gör en historisk nedvärdering. I ljuset av vad vi i dag genom rikhaltig erfarenhet vet, kan man utan tvekan påstå, att Lenins löfte om finsk frihet gavs under den bestämda förutsättningen att proletariatet skulle segra i Finland. Den utlovade friheten hade i så fall blivit rätten att ansluta sig till Sovjet. Med den saken i minnet kan jag inte annat än anse, att frihetskrigets segerrika genomkämpande för den finska friheten blev av långt större betydelse än det som skedde den 6 december 1917.

Epoken närmast efter 1918 blev för Sveriges del den utrikespolitiska idyllens tid. Fråga är om vårt land någonsin kunnat glädja sig åt en så gynnsam yttre ställning. Alla dystra profetior från unionsbrottets tid och de närmaste åren före första världskriget hade kommit på skam, och de som hävdade, att den strängaste neutralitet och utrikespolitiska överksamhet måste vara de enda rättesnörena för Sveriges

mellanfolkliga leverne, hade fått rätt. Genom händelsernas egen utveckling, och utan att det svenska folket rört ett finger för att påverka sitt öde, hade den nyss så hotande ryska stormakten kastats tillbaka österut och syntes för långa tider ha förlorat sin slagkraft. Finland och de små baltiska staterna hade blivit fria suveräna riken. Gustav Adolfs ord efter Stolbova syntes åter fullt adekvata.

De känslor som besjälade det svenska folket och dess styresmän gentemot Finland under åren närmast efter 1918 var emellertid ganska skiftande och ej så litet komplicerade. En avsevärd del av borgerligheten gladdes visserligen åt Finlands nyvunna frihet. Man kände sig stå i tacksamhetsskuld till det gamla broderfolket, som med stora offer hade tillkämpat sig en frihet, som i så hög grad gynnade Sverige. Men på andra håll lät man sådana känslor bortskymmas och intog en mera reserverad ställning. Innerst inne hade man måhända inom borgerlig radikalism en känsla av skam över Sveriges passivitet 1918. Men en sådan känsla måste maskeras. Det skedde bl. a. genom att vid alla tillfällen betona det nyss utkämpade krigets egenskap av en bitter inbördeskamp, vars sår ännu blödde. Inom socialdemokratien gav man givetvis friare spelrum åt dessa synpunkter. Man intog en mer eller mindre ovänlig attityd gentemot Finland, vars nationella oberoende

hade vunnits på bekostnad av arbetarpartiets politiska makt.

Även direkta anledningar till friktioner mellan vårt land och det nya Finland yppade sig. Den nyvunna finska friheten uppammade en starkt finsk nationalism som, delvis närd av Sveriges passiva hållning 1918, kom att rikta sig mot allt svenskt. Denna rörelse såg i det finsktalande Norrbotten sitt irreidenta, som det gällde att införliva. Sådant skymde blickarna i Sverige för vad det fria Finland betydde för oss. När så vår regering efter lång tvekan tog upp Ålandsfrågan till lösning, framkallade detta ömsesidig irritation. Den svenska ståndpunkten var som bekant den, att Åland i enlighet med dess svenska befolknings nästan enhälligt tillkännagivna önskan borde införlivas med Sverige. Från finskt håll motsatte man sig denna önskan med hela den energi, som vi anser vara en finsk egenart. Rent känslomässigt kunde man i Finland därvid stödja sig på en utbredd mening om att Sverige, som 1918 lämnat det nödställda broderfolket i sticket, inte nu efteråt borde belönas med territoriella landvinningar. Den finska ståndpunkten segrade. Åland förblev finskt, likväl med en tillerkänd grad av självstyrelse. De förda underhandlingarna kom dock att få även en annan påföljd för Åland, därigenom att de efter hand fördes över på ett rent internationellt plan och utmynnade i den nya Ålands-

konventionen av år 1921. I denna överenskom alla Östersjöstater, utom Sovjetunionen, jämte Storbritannien, Frankrike och Italien, att Åland skulle vara neutraliserat i fred, vilket innebar att inga militära anläggningar av något slag skulle få finnas på ögruppen under fredstid. Värdet av denna konvention reducerades, som envar torde inse, nära nog till obefintlighet genom att den enda stat, som kunde resa ett verkligt hot mot ögruppen — nämligen Sovjetunionen — inte fanns bland undertecknarna. Man måste därför konstatera, att konventionen strängt taget blev en förringande faktor i den skandinaviska Nordens säkerhet. Formellt gav den likväl åt Sverige rätten att ingripa till Ålands försvar om ögruppen hotades av en angripare.

Det dåtida Sverige, så som det representerades av regering och riksdag, besjälades emellertid av en stark optimism. Internationella överenskommelser och begreppet neutralisering tillmättes stor betydelse. Den allmänna krigströttheten efter det långa förödande första världskriget gjorde, att varje tanke på nya krig låg fjärran. Och så levde man trygg bakom det fria Finlands och Baltikums mur. Man kan knappast undra på att tanken på en väsentlig inskränkning av försvarsbördorna vann insteg i Sverige. Det fattades visserligen inte stämmor, som varnande framhöll, att tiderna snabbt nog kunde komma att förändras, att Ryssland re-

dan visade tecken på återväxande styrka och att en alltför långt gående rasering av försvaret vore farlig. År 1925 beslöts en ny försvarsanordning som i själva verket innebar en av de markantaste reduceringar, som något fritt land självantagit genomfört. Ser man nu, så långt efteråt och med kallare blickar, än som då var möjligt, på detta beslut, måste man medge, att det var psykologiskt förklarligt. Det allvarliga felet med 1925 års försvarsanordning var att dess elasticitet uppåt gjordes för ringa, genom att en stor del av de värnpliktiga icke fick någon militärutbildning alls. De risker som detta innebar insågs likväl inte av dem som genomförde beslutet. De skulle emellertid bli uppenbara femton år senare.

Redan långt dessförinnan började likväl de första tecknen att visa sig på en allmän klimatförsämring, som förebådade en ny stormtid. Vi svenska militärer, som uppfattade vår ställning som väktare på en illa underhållen mur, kunde se dem tydligt nog. De förbindelser som vi upprätthöll med vårt kära grannland öster om Bottenhavet lät oss förstå, att man inom den finländska krigsmakten med största allvar tog itu med den angelägna uppgiften att bygga upp ett så starkt försvar som landets begränsade resurser tillät. Vi såg det med beundran och måhända stundom med ett stygn i hjärtat. Det finska försvaret växte, medan vårt vittrade ned.

Så kom mot slutet av tjugotalet det finska problemet att inom den svenska försvarsmakten bli alltmåra aktuellt. Medan våra politiskt ansvariga syntes ta föga notis om Nordens försvarsproblem, diskuterades dessa desto livligare och mera ingående bland försvarets män. För dem stod det klart, att 1925 års beslut var i behov av revidering och att ett förbättrat försvar måste grundas på en klar insikt om Sveriges beroende av Finlands ställning som fri stat.

Dessa synpunkter tog form i den uppseendeväckande boken *Antingen* — *Eller*, som ett antal generalstabs-officerare år 1930 under ledning av dåvarande majoren Helge Jung publicerade. Den starkt underbyggda tesen i detta arbete var att Sveriges försvar *antingen* måste vara så beskaffat, att det omedelbart vid en rysk aggression mot Finland kunde användas som ett Nationernas Förbunds redskap till Finlands hjälp *eller* också så, att det räckte till att försvara hela Sverige, sedan Finland lämnats åt sitt öde och blivit erövrat av Sovjetunionen. I båda fallen var visserligen en betydande förstärkning erforderlig, men denna kunde hållas inom rimliga gränser, om vi inriktade oss på ett gemensamt försvar av den gynnsamma finska östgränsen. I det senare fallet — alternativet *Eller* — måste det svenska folket ikläda sig mycket stora bördor, för att en ensam kamp mot övermakten under väsentligt svårare

betingelser skulle ha utsikter att lyckas.

Ehuru författarna till Antingen — Eller hela tiden förde sitt resone-
mang strängt inom Nationernas
Förbunds ramar och talade om
ett svenskt ingripande i Finland
som en NF:s sanktionsåtgärd, kun-
de nog envar som läste boken inse,
att de i själva verket pläderade för
ett svensk-finskt försvarsförbund.
Det var ett sådant förbunds klara
företrädaren både ur strategisk och
ekonomisk synpunkt som de ville
uppvisa.

I boken Antingen — Eller hade
problemet Finland för första gången
blivit ställt i centrum för svensk
försvarspolitik. *Antingen* hjälpa
Finland att upprätthålla sin för
Sverige nödvändiga frihet *eller* dra-
ga de fulla konsekvenserna av att
uraktlåta denna hjälp d. v. s. påtaga
sig mångdubbelt starkare rustnings-
bördor. Hur klar och stark den mo-
tiveringen än var, som i boken hade
givits åt ett sådant alternativval,
blev likväl verkan av boken inte
sådan, som författarna hade hop-
pats. Den väckte upp en livlig dis-
kussion och beredde vägen för den
nya försvarsrörelse, som kröntes
med 1936 års riksdagsbeslut. Men
de förbättringar i Sveriges försvar,
som då beslöts, innebar inte något
accepterande av Antingen-linjen
och svarade därför ännu mindre
mot det allvarliga Eller. Sverige
kom därför att möta den stora kri-
sen 1939 i ett djupt militärt svag-
hetstillstånd. Den saken måste man

hålla i minnet vid varje bedömande
av den politik, som vårt lands sty-
resmän förde under andra världs-
kriget.

Hur dramatiska, fascinerande
och oroande än de stora händel-
sorna där ute i Europa tedde sig
för oss svenskar under de första
krigsveckorna på hösten 1939 så
kunde de likväl inte skymma bort
det som för Sverige i det uppkomna
läget måste te sig som den allra be-
tydelsefullaste frågan: Hur skulle
det gå för Finland?

Personligen hade jag i egenskap
av chef för Övre Norrlands trupper
ägnat två års intensivt arbete åt att
förbereda försvaret av Tornegrän-
sen. Jag hade långt hellre och med
större hopp om framgång velat
planlägga en samverkan med finska
vapenbröder i de otillgängliga finska
gränstrakterna. Men sådant ingick
inte i mina uppgifter. Under sep-
tember 1939 hade jag besökt norra
Finland och fått en inblick i för-
svarsförberedelserna. Jag återvände
hem med känslor av stark beund-
ran för finsk beslutsamhet och till-
försikt men — det måste jag medge
— utan stor optimism. Det djupast
oroande syntes kanske inte vara
den svaga s. k. Mannerheimlinjen
på Karelska näset utan fastmera de
möjligheter, som tedde sig för rys-
sarna, att vid ett fredsbrott kasta
fram starka truppmassor på de
nordliga vägar, som ledde mot Övre
Norrland och att på så sätt klippa
av Finlands förbindelser med Sve-
rige och direkt hota oss. Med kän-

nedom om vår egen svaghet tedde sig detta som en ytterst allvarlig fara. Aldrig hade det fria Finlands betydelse för mitt land stått i klarare belysning.

Det ryska överfallet på Finland senhösten 1939 framkallade omedelbart militära åtgärder i vårt land av stor räckvidd. Lägets fulla allvar insågs nu av hela vårt folk. Alternativet *Eller* med dess tunga rustningsbördor måste nu accepteras, ty för *Antingen* var det för sent. Långsamt och under de vanligaste yttre betingelser men med avsevärd seghet genomförde Sverige sin upprustning. Fullt färdig var den dock först i krigets allra sista skede.

Att detta överhuvudtaget kunde ske och att vårt land blev förskonat från den primära faran — den från Ryssland — hade vi nästan helt att tacka Finland för. Det s. k. vinterkrigets historia är ännu inte till fullo skriven. Vansklig och svårbedömlig som varje historiskt alternativ ligger ännu den frågan framför oss huruvida Sverige så som åtminstone en av våra regeringsledamöter — snart avlöst — påyrkade, hade kunnat hindra Rysslands angrepp genom en beslutsam solidaritetsförklaring till Finlands förmån. Man kan ej heller helt reda ut hur det var möjligt för det finska folket att om än med stora offer hejda den ryska invasionen och ernå en tillfällig fred. Om det var på grund av det alldeles oväntat sega och skickliga försvaret

eller med hänsyn till ett väntat tyskt angrepp som Sovjet beslöt sig för fred, och i vad mån svensk diplomati därvid inverkade — det är väl ännu öppna frågor.

För oss svenska militärer, som måste betrakta detta för Sverige djupt betydelsefulla skeende med för fot gevär, tedde sig det hela som ett under. Många fick dock följa sitt hjärtas maning att gå ut i denna kamp som frivilliga. Några svårigheter liknande dem 1918 restes inte i deras väg. Ty Sverige hade icke förklarat sig neutralt. Det gick därför en ständig ström inte bara av svenska frivilliga utan även av krigsmateriel och olika förnödenheter över Tornegränsen, och denna hjälp mottogs i Finland med tacksamhet och gjorde sin verkan. Men den stora hjälpen uteblev, den starka militära hjälp, som många av oss hade hoppats på, och som en mycket stor del av det svenska folket denna ångestmättade vinter påyrkade. Det är ingen efterklokhet som dikterar vad jag vill säga om den saken. Ty det var redan då min ståndpunkt. En sådan hjälp var vårt land i det läget inte mäktigt. Vårt rustningsläge var så bekymmersamt och våra trupper så illa förberedda, att ett svenskt militärt ingripande i Finlands vinterkrig helt enkelt var en omöjlighet. Dessutom kunde en sådan sak inte improviseras. Det var bittert att tvingas medgiva detta.

Att Finlands hjältemodiga och effektiva motstånd under vinterkri-

get avvärjde en stor fara även för Sverige kände man redan då. Efteråt har man fått saken klart belyst, genom att det kommit fram, att ryssarna under vinterkrigets första skede kastade ned propagandaskrifter från luften över de finska linjerna, där målet för det ryska angreppet sades vara en erövring av hela norra Skandinavien. På kartskisser fanns den blivande gränsen utritad. Den gick i stort sett något söder om en linje Kajaana-Luleå-Narvik.

Den tid som följde närmast efter Moskvafreden 1940 blev som vi alla erinrar oss uppfylld av nya och oväntade svårigheter för vårt land. Det tyska anfallet mot Norge kom våra blickar att riktas söder och väster ut. Vår växande försvarsmakt måste i dess helhet sättas in för att trygga vår neutralitet. Mindre väl känt är, att situationen i öster under denna tid och särskilt under sommaren och hösten 1940 var ytterst kritisk. Ryssarnas militära åtgärder i gränstrakterna mot Finland var hotande och gåtfulla. Ett nytt överfall syntes ofta stå för dörren. För den som i Norrbotten hade front åt två sidor, var Finlands läge under denna tid det som tedde sig för oss viktigast, ty ingen tvivlade väl på att Norge en gång skulle återfå sin frihet.

Ser man nu efteråt på Sveriges komplicerade läge under det andra världskriget står det klart att befintligheten av ett fritt Finland i själva verket utgjorde en av de

starkaste garantierna för vår egen fredade ställning. Häri ändrades ingenting ens genom Finlands uppslutning på tysk sida under det s. k. fortsättningskriget. På samma sätt som så ofta tidigare i Sveriges historia kämpade Finlands folk därunder — om ock under nya och oväntade betingelser — det gamla moderlandets kamp, när det värnade sin egen frihet. Som så ofta förr fick det kämpa denna kamp utan verksamt stöd från Sverige och bära dess tunga offer ensamt.

Om man söker att analysera det läge, som uppkommit för Sverige och Finland genom det andra världskriget och händelserna där efter, är det mycket däri, som påminner om hur förhållandena låg till i slutet av 1700-talet. Den ryska gränsen hade då som nu genom en hård fred dragits långt in genom gammal finsk kulturbygd, och ett övermäktigt Ryssland, då som nu lett av expansivt syftande självhärskare, begagnade alla medel att blanda sig i grannarnas inre angelägenheter. Men historiska jämförelser får inte dragas ut ensidigt eller för långt. I bästa fall kan de tjäna som spegelbilder, med vilkas hjälp vi lär oss att bättre förstå vår egen situation.

Ser vi på denna ur en vidare synpunkt, så syns det viktigt att man inte ser alltför statiskt på det nuvarande läget i världen. Allt tyder väl i stället på, att vi befinner oss i en sjudande övergångstid. Vi lever

i en i högsta grad dynamisk värld, vars för våra ögon mest framträdande drag är kampen mellan två diametralt olika socialekonomiska system — företrädda av å ena sidan Sovjet och å den andra de västliga demokratierna. Hur den kampen kommer att sluta — genom eller utan ett nytt krig — därom kan ingen ännu ha någon säker mening. Endast ett är visst för den som ser historiskt på saken: Det måste bli en utjämning. Det måste komma en ny tid.

Sverige och Finland står f. n. till synes på skilda sidor. Men endast till synes. Lika litet som Sverige trots en överväldigande folkmenings anslutning till västerländska ideal velat politiskt och militärt binda sig vid Atlantpakten, lika litet har Finland låtit kuva sig in under Sovjetunionens makt, när det gällt dess inre frihet.

Den som i dag bereser det fria

Finland kan inte annat än häpna över den oerhörda dådkraft som besjälar det finska folket. På varje steg ser han vittnesbörden av en storvulen vilja till förkovran så mycket märkligare som den ådagaläggs av ett folk som så nyligen genomgått två förödande krigshårda prövningar. Allt detta skänker förtröstan för framtiden.

Idémässigt och kulturellt har Finland med säkerhet aldrig under sin historia stått de stora västliga kulturländerna och därmed även Sverige närmare än just nu.

I Sverige delar vi den fria världens allmänna beundran för det enda av Ryssland anfallna lilla folk, som genom egen kraft förmådde bevara sin nationella frihet. Men i *vår* beundran blandas en stark känsla av tacksamhet, ty vår egen framtid i en dynamisk värld beror nu som alltid av Finlands frihet.